

1944 Tysk soldat drukner i Hjelpdalsvatnet

Det finnes både store og mindre underlige sammentreff her i livet. Av og til skjer det noe samtidig, som verken er planlagt eller gjennomtenkt – plutselig står en bare der – og blir litt overrasket, og det eneste en får sagt er: ”ja, det var pussig”. Noe slikt skjedde tre av oss en utrolig vakker høstkveld, onsdag den 28. september 2005. Klokken er 17:25 og jeg har avtalt å møte Arne Hjelpdal og Jan Morten Stokhaug på gården Hjelpdal øverst i Beistadgrenda. Vi skulle ta for oss en hendelse fra krigens dager. I det jeg svinger inn på tunet, sender NRK P1 en av mine historier i serien ”fra før i tida”, og uten at jeg visste noe om det - var dagens episode ”Historien om raset i Hjelpdalen”!

En vakker og varm julidag i 1944 hadde den 9 år gamle Arne Hjelpdal tatt seg opp fra gården innerst i Beistadgrenda og opp til Hjelpdalsvatnet, hvor ungene brukte å samles for å bade og leike seg. Her møttes de både fra Beistadgrenda og Remyra. Denne dagen var det også samlet en del voksne, i og med at det var søndag – og til tross for at det var midt i onna, så holdt de hviledagen hellig på den tiden. På sørsiden av vannet var det for 60 år siden en naken odde, vannstanden var lavere og stedet kunne måle seg med de flotteste svabergene på Sørlandet. I dag har mangel av beitedyr sørget for at også denne idyllen har grodd igjen, mens vannet i seg selv fortsatt gir oss en følelse av et panorama i villmarken. Odde ligger på sitt vis ei vik, og på andre siden av vika hadde tyskerne et rekreasjonssted for tyske bombeflygere. I dag eies hytta av Harald Berg.

Så den gangen i 1944 holdt lokalbefolkningen seg på den ene odde, mens tyskerne var 50 m lengre borte på neste odde – straks nedenfor hytta. Ikke det at de ikke omgikk hverandre, for tyskerne var stadig innom på gårdene og kjøpte smør, egg og annen mat, og lokalbefolkningen ble av og til velsignet med en eller flere *snaps*, - men oppe ved Hjelpdalsvatnet hadde tyskerne på en måte sitt eget revier. Fra hytta hadde de en slags link ned til et hangartak på Værnes som de brukte for utveksling av signaler (meldinger).

Arne Hjelpdal forteller meg at far hans, Georg Hjelpdal, hadde et stort kart over Europa på vegg. Her hadde han trukket en lang rød tråd hvor fronten gikk i øst, samt senere en linje hvor vestfronten utviklet seg etter invasjonen i Normandie. Da tyskerne var innom på

Hjelpdal for å kjøpe mat, ga de høylytt uttrykk for at den røde tråden nok var mye lenger øst, og de lurte fælt på hvor Georg hadde sin informasjon fra.

Denne vakre søndagen midtsommers i 1944 gikk mot sin slutt, og de voksne tok seg nedover til bygda igjen. Melkinga stod for tur og flere av ungene fulgte med hjemover. Hva som gjorde at Arne ikke ga seg med, erindrer han ikke i dag, men det ble i alle fall til at han ble igjen i lag med to voksne: Jon Hjelpdal og Aksel Kristiansen. De står igjen på sin odde og ser bortover mot hytta hvor tre tyskere holdt på nede ved vannkanten. De voksne mente at kun en av soldatene kunne svømme. Vedkommende satt nettopp da på odden iført badebukse, ja,

Jan Morten Stokhang og Arne Hjelpdal på badeplassen ved Hjelpdalsvatnet

faktisk hadde han såpet seg inn og holdt på å barbere seg. Plutselig ser Arne at soldaten reiser seg opp og vader utover til vannet når ham opp på brystet. Så snur han seg mot kameratene sine. Deretter vasker han av seg såpeskummet, og med ryggen mot vannet, hiver han seg bakover - som for å ryggsvømme, begge føttene kommer til syne og så blir han borte. Tyskeren kom aldri opp igjen av seg selv. Ettersom sekundene – for ikke å si minuttene raste av sted – ble de to andre tyskerne temmelig urolige av seg. Jon og Aksel skjønnte straks at her måtte noe gjøres, og sendte Arne nedover etter de andre som var på vei hjem.

Da alle var samlet ved vannkanten igjen, var det naturligvis for seint. Ingen var særlig erfarne dykkere, og da enkelte forsøkte seg – ble det fort konstatert at det var for mørkt der nede. Etter hvert som tyskere kom til, trakk lokalbefolkningen seg unna. Foreldrene til Arne, Margot og Georg, snakket naturligvis om hendelsen, det ble spekulert og analysert – både logisk og ved hjelp av fantasien. Arne skjønnte ikke så meget av dette den gangen, men husker godt hvordan reaksjonen først kom seint på kvelden – etter at han hadde gått til ro. Kroppen tok til å skjelve – tankene fløy av sted – og natten ble ikke slik den burde for et oppvakt, impulsivt og sårbart barnesinn. I ettertid har hendelsen dukket opp med jevne mellomrom hos Arne, der han nesten dagstøtt tar seg en tur oppover til Hjelpdalsvatnet. Han må ”oppått”,

hvor blikket søker mot åstedet enten han vil eller ikke – akkurat som han forventer å se tyskeren fortsatt sitte der ved vannkanten og barbære seg. Arne Hjelpdal er en meget intellektuell person, som har både lest og grublet mer enn de fleste, hvor logikk og fornuft alltid vinner. Han vet at folk som ønsker å ta sitt eget liv, kan gjennomføre de mest underlige renselsesprosesser, forlate alt ryddet og velstelt – og følge en meget detaljert utgang av livet.

”Kunne det være at han gjennomførte nærmest et rituale”, spør Arne seg selv. Men Arne vet også, at det er ikke få som har foretatt diverse finurlige stup med døden til følge. Men disse logiske tanker til tross, - hvorfor kom han ikke opp igjen? Hva kunne han eventuelt ha satt seg fast i – det skal da ikke være noe der nede – de har da badet på samme plass i årtier – for ikke si i århundrer. Naturen har alltid lokket til seg folket nettopp der. ”Ja, dette er merkelig, helt uforklarlig”, sier Jan Morten Stokhaug – der Arne spanderer kaffe og fyrstekake ved vannkanten - på den fineste høstkvelen noen kan tenke seg. Vi blir sittende å trekke slutninger. Vi kommer selvsagt ikke i mål – og like godt er kanskje det, for vi finner hverandre dere inne ved Hjelpdalsvatnet. Det er så givende å møte likesinnede, folk som har interesse for noe mer en reality-TV og hotell Cæsar, folk som vet at *historie* og *naturen* i skjønn forening gir den beste sjelebot. Jeg kaster et blick ut i vannet, sender en tanke til *gefreiter Fritz* – og innser at denne lille innsjøen kanskje skjuler noe for oss.

Arne forteller videre at det ble ikke gjort de store søk de nærmeste dager etter hendelsen. Ja, faktisk gikk det en god stund før en dyktig smed, John Moum - ordnet til en dregg, som de dro etter en båt. Men de lyktes ikke. De fant rett og slett ikke tyskeren. Men så, akkurat på dagen en måned senere, hadde omsider tyskerne fått tak i en vannkikkert. Bestefar Ole

G.Beistad gikk ved middagstider opp til innsjøen, og da hadde tyskerne lyktes med å finne den druknede. Soldaten hadde blitt funnet på 10 m dyp. Tyskeren ble lagt under et ullteppe i påvente kiste og flagg. Og akkurat da oppleves det mest underlige i hele ”historien”. Liket av den tyske soldaten var fullstendig intakt, ikke en skramme, ikke et sår – ikke antydning til oppløsning, ingen lukt – kun en blek mann, som om han skulle ha dødd i sin egen seng for noen minutter siden. Først forvinner han i dypet på en noe merkverdig måte, han kommer ikke opp igjen – slik en kunne forventet uansett drukning eller ikke – han blir der nede uten at en vet om noe som kunne ha festet ham til bunnen, og han oppstår like ”hel” en måned etterpå. Dette skal ikke kunne skje!

En professor i rettsmedisin har fortalt meg at det er uvanlig at et lik holder seg så godt, hvis da ikke vannet er meget dypt og med lav temperatur på dypet året rundt (nær nullpunktet). Synker temperaturen 10 grader vil kjemiske prosesser reduseres i betydelig grad. De stoffer (enzym) som da deltar i autolyse, vil raskt degraderes. Dessuten hemmes bakterieveksten. En annen forutsetning for at et lik skal holde seg, er naturligvis at det ikke har vært dyr, fisk eller andre skapninger i vannet. De bruker å spise på alt som blir liggende, og store deler av kroppen kan bli borte i løpet av bare noen uker. Noe slikt er meget sjelden i ferskvann. Selv om det ytre ikke er så forandret, kan det likevel være at nedbrytningen fortsatt pågår i noen grad innvendig. Huden har liten metabolisme og høyt innhold av vanskelig nedbrytbart materiale. Den mest vanlige forklaringen er likevel at berørt vann er veldig surt, som f. eks. i myrpøler, noe som kan konservere/garve kroppens bløtdeler slik at liket beholder fasongen. Men i disse tilfeller blir huden brun og læraktig, ikke ”hvit” som vitnene har fortalt. Og Hjelpdalsvatnet er ikke spesielt surt. I 1980-årene ble det målt en PH-verdi på 7,2. - Så det er vanskelig å finne noen ”fornuftig” forklaring på hvorfor den omkomne tyskeren var så ”nydaua”. Det hele har et snev av mystikk rundt seg, og kanskje virker det litt skremmende, – men det får ikke Hjelpe.

Arne Hjelpdal og Jan Morten Stokhaug på åstedet